

SĂPĂTURILE DE LA OTOMANI

(r. Marghita)

LA O DISTANȚĂ DE 60 km spre nord-est de Oradea se află satul Otomani, comuna Sălacea, r. Marghita, situat pe marginea stângă a terasei riului Er. Pe teritoriul satului există mai multe așezări care atestă locuirea intensă a acestei regiuni în epoca bronzului (fig. 1). Deasupra satului se ridică pe terasa superioară un promontoriu triunghiular numit «Cetățuia» (fig. 2) fortificat spre nord și sud prin valuri și șanțuri, iar pe celelalte două laturi, prin terase intermediare, care ar putea să reprezinte și ele eventuale șanțuri nivelate. Pe vatra satului se află o așezare deschisă care încă n-a fost cercetată, iar la distanța de 1,5 km spre vest de Otomani există pe un dîmb care se ridică ca o insulă din lunca mlăștinoasă a Erului așezarea numită «Cetatea de pămînt».

În anii 1924, 1925 și 1928 M. Roska a făcut săpături pe «Cetățuia» și la «Cetatea de pămînt». Materialele rezultate din aceste lucrări au servit pentru stabilirea denumirii culturii «Otomani», introdusă de I. Nestor în literatura de specialitate¹. Răspîndirea largă a culturii Otomani în Crișana, în părțile învecinate de pe teritoriul R. P. Ungare și în Republica Socialistă Cehoslovacă, precum și precizările tot mai ample pe care le-au adus cercetările din ultimii ani privitoare la stratigrafia, cronologia și trăsăturile caracteristice ale acestei culturi au justificat pe deplin inițiativa Muzeului regional de la Oradea de a relua săpăturile de la Otomani pentru a preciza în lumina cunoștințelor actuale semnificația așezărilor eponime în cadrul culturii. În colaborare cu Institutul de istorie al Academiei R.P.R. din Cluj aceste săpături au început în anul 1958 prin sondarea «insulei» și

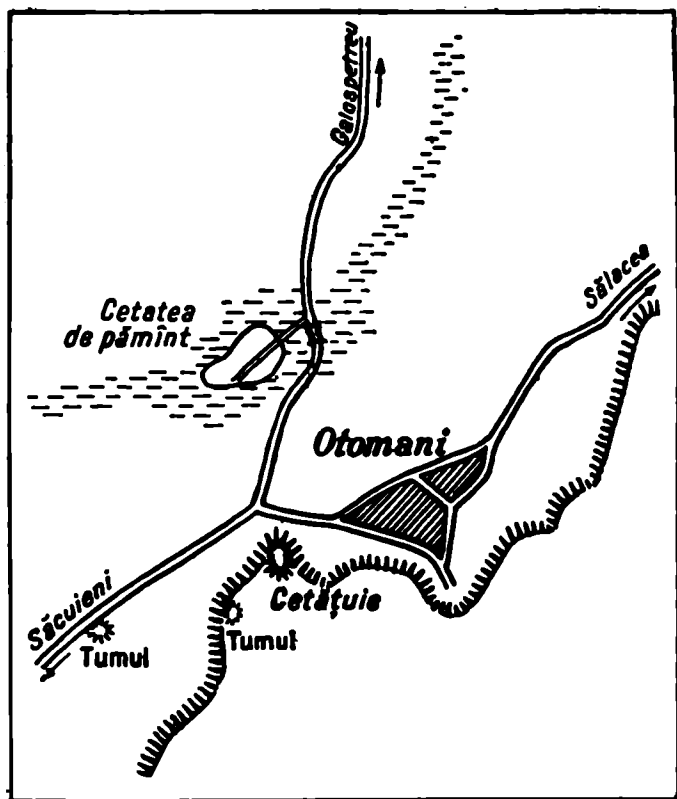

Fig. 1. — Otomani. Plan de situație.

¹ Cf. I. Nestor, în 22.BerRGK, 1932, p. 89—92. Pentru săpăturile mai vechi bibliografia, *ibidem*, nota 343.

au continuat între 10—24 mai și 21 sept.—1 oct. 1959 lucrându-se alternativ în ambele stațiuni «Cetățuia» și «Cetatea de pământ».

Așezarea fortificată de pe «Cetățuie» era despărțită de platoul terasei printr-un șanț larg de 20 m și adinc de 4,30 m (fig. 3). Panta exterioară a șanțului dinspre sud coboară în două trepte, pe când cea interioară urcă mai drept fiind întreruptă la adîncimea de 2 m printr-un stîlp care servea pentru întărirea pantei sau pentru instalarea

Fig. 2. — «Cetățuia» de la Otomani, văzută dinspre nord-est.

unor piedici defensive suplimentare. Șanțul arată, prin dimensiunile și conturul său, apropieri cu acela al așezării de tip Otomani de la Barța¹. Interiorul așezării, delimitat de cele două valuri transversale, măsoară în lungime doar 25 m. Valul de la vârful promontoriului avînd aceeași înălțime, dar fiind mai bine păstrat decît cel dinspre sud, ajunge pînă la înălțimea de 1,75 m.

Stratul de cultură al așezării se împarte în trei niveluri principale. Nivelul I de jos are grosimea de 25 cm și se deosebește prin culoarea brun-roșcată de cel următor, care fiind amestecat cu multă cenușă are o culoare cenușie. Ceramica din nivelul inferior este relativ rară în raport cu cea din nivelul mijlociu. Fragmentele aparțin unor vase mari de provizii ornamentate cu striuri sau decor textil (fig. 4/1, 3), ori cu creștături pe buze (fig. 4/2) sau briuri reliefate. Această ceramică este proprie fazei timpurii a culturii.

Nivelul al doilea are grosimea medie de 1 m. Ceramica este mai variată și mai bogată. Vasele sînt ornamentate cu benzi de linii frînte, grupuri de linii paralele, triunghiuri și spirale, lipsind însă ornamentele cu caneluri. Ornamentația caracteristică nivelului inferior se menține numai prin cîteva exemplare relativ rare. Forme de vase caracteristice acestui nivel sînt ceștile de diferite mărimi (fig. 4.6), tipsiile pentru pești (fig. 4.4) și vase-strecurătoare cu fund plat. N-ar fi exclus ca în cursul săpăturilor viitoare să se distingă eventual mai multe subnivele în cadrul acestei faze. Nivelul al doilea se întinde subțindu-se pînă la coama aplatizată a celor două valuri, de unde rezultă că în această fază valurile au pierdut rolul lor defensiv.

Ulterior, în faza tîrzie a culturii Otomani, nivelul al doilea precum și rambleul valurilor au fost străpunse de gropi și locuințe. Acestei faze, Otomani III, îi aparține și bordeiul secționat între metrii 49—55 și cele patru gropi din valul nordic în care au

¹ J. Kabát, in AR, VII, 1955, p. 743, fig. 329.

fost găsite fragmente ceramice ornamentate cu caneluri. În bordeiul cel mare au fost găsite mai multe piese de os și de corn prelucrate (fig. 8/6, 8, 9), un ac de bronz îndoit în formă de inel (fig. 8/5), două fusaiole și o piatră cu un șanțuleț median (fig. 8/3). Asemenea piese au fost descoperite mai înainte și pe «Cetățuie» și la Tószeg și au servit mai degrabă ca pietre de șlefuit și nu, cum s-a susținut, ca valve de tipar. În groapa situată deasupra valului de pe latura de sud au fost descoperite două vase mari (fig. 4/9), iar în groapa dintre metrii 46—48 o ceașcă cu urme slabe de canelare (fig. 4/7). Din același nivel provine și vasul din fig. 4/8.

A doua așezare de tip Otomani de pe teritoriul satului este «Cetatea de pământ», o insulă așezată în lunca mlăștinoasă a Erului înconjurată de bălți (fig. 5). Ea măsoară în lungime 450 m, iar axa transversală are 300 m. De-a lungul marginii ei se constată o ușoară bombare a terenului având înfățișarea unui val, înalt de circa 1 m și lat în medie de 20 m. Asemenea ridicături se observă și în interiorul așezării. Impresia inițială că ele ar reprezenta întărituri de pământ applatizate a fost infirmată de săpăturile efectuate din care a reieșit că ridicăturile conțin depunerile succesive ale unor locuințe dispuse de-a lungul acestor valuri. Ca tip de așezare «Cetatea de pământ» se încadrează prin urmare în categoria așezărilor în forma de «atol» caracteristice culturii Otomani, care a mai fost constatată printre altele și la Socodor și Vârșand¹.

Inelul exterior a fost sondat pe cele două laturi opuse în direcția nord-vest — sud-est. Grosimea stratului cultural variază corespunzând înălțimii ridicăturii valului, ajungând la mijlocul ridicăturii (caseta din S 8) până la 1,75 m. Aici s-au putut deosebi 12 straturi, de compoziție și culoare deosebită (fig. 6). Judecând după lipitura podelelor făcută din lut galben, după pigmentarea straturilor cu cărbune sau chirpic, sau după benzile

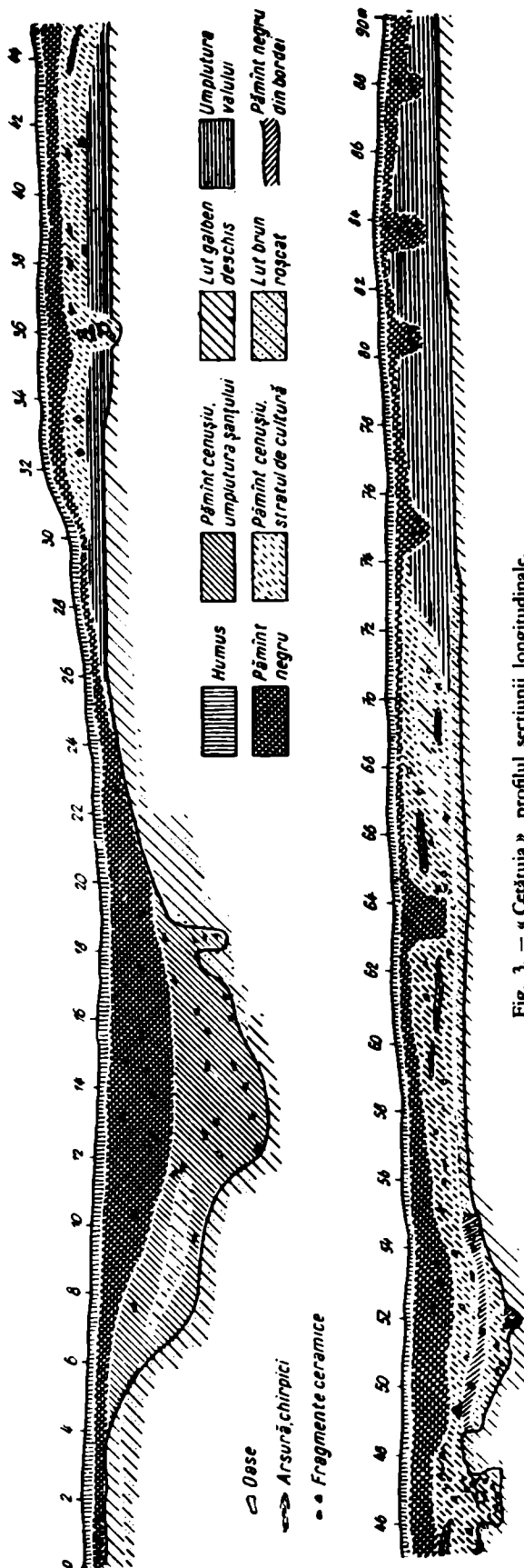

Fig. 3. — «Cetățuia», profilul secțiunii longitudinale.

¹ Cf. D. Popescu, în *Materiale*, II, 1956, p. 43—152.

Fig. 4. — Ceramica de pe «Cetățuie».

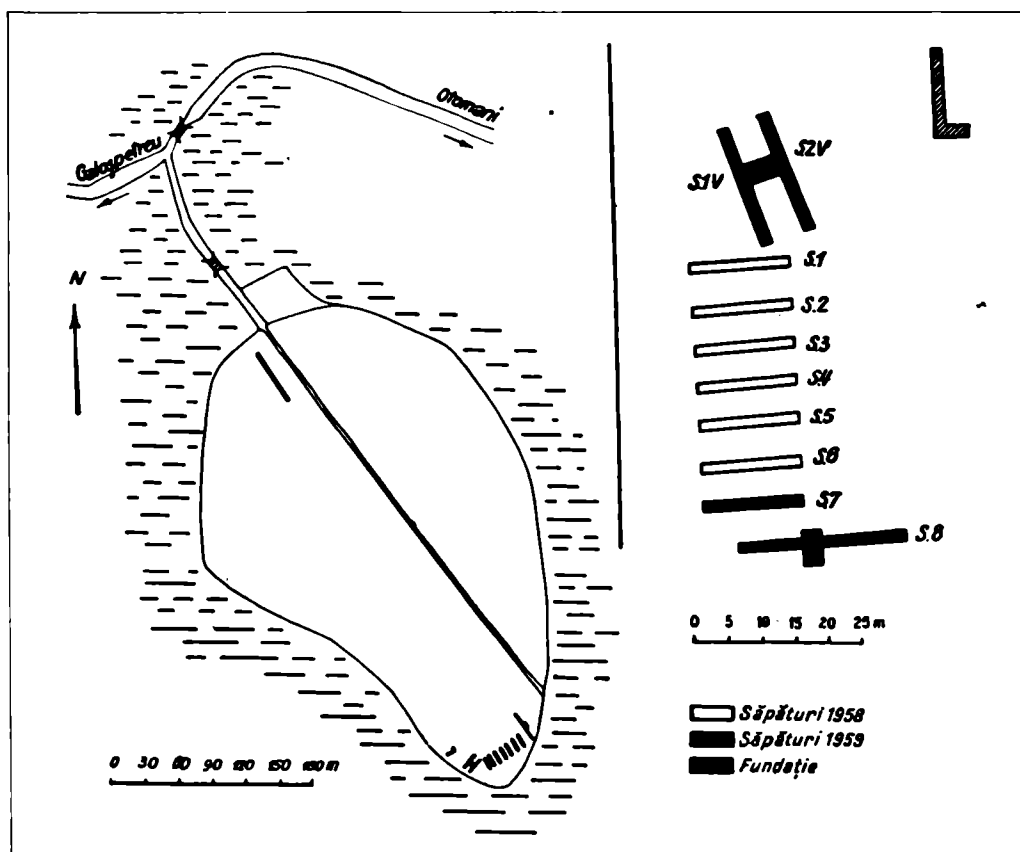

Fig. 5. — «Cetatea de pământ». Plan de situație.

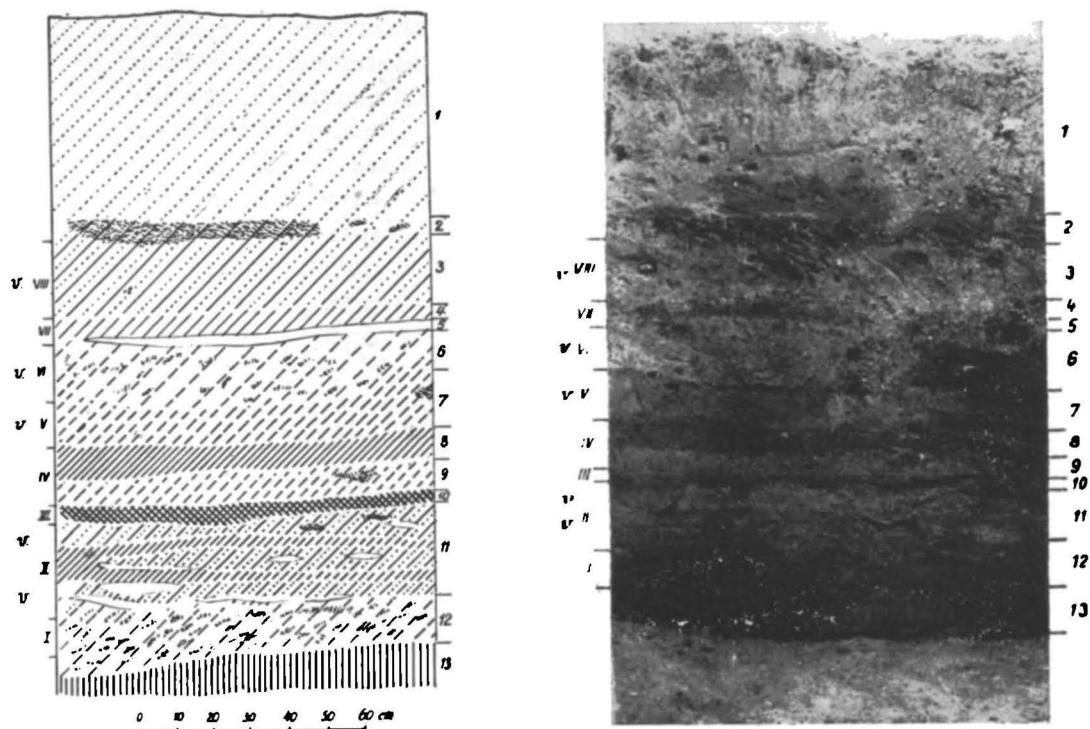

Fig. 6. — «Cetatea de pământ». Peretele nord-estic din caseta S 8. 1–12, straturi de cultură; 1–VIII, niveluri de locuire; v, vetre.

Fig. 7. — Ceramică din «Cetatea de pământ».

de arsură ale vetrelor, acestea pot fi împărțite în opt niveluri de locuire. Numărul nivelurilor are însă un caracter incidental deoarece grosimea straturilor la mijlocul ridicăturii este cea mai mare și scade către cele două capete. Ceramica din nivelurile inferioare corespunde în general celei din nivelul II de pe «Cetățuie», pasta ei fiind însă mai fină, iar decorul mai îngrijit executat. Lipsesc cu totul vasele striate, sau cu decor textil

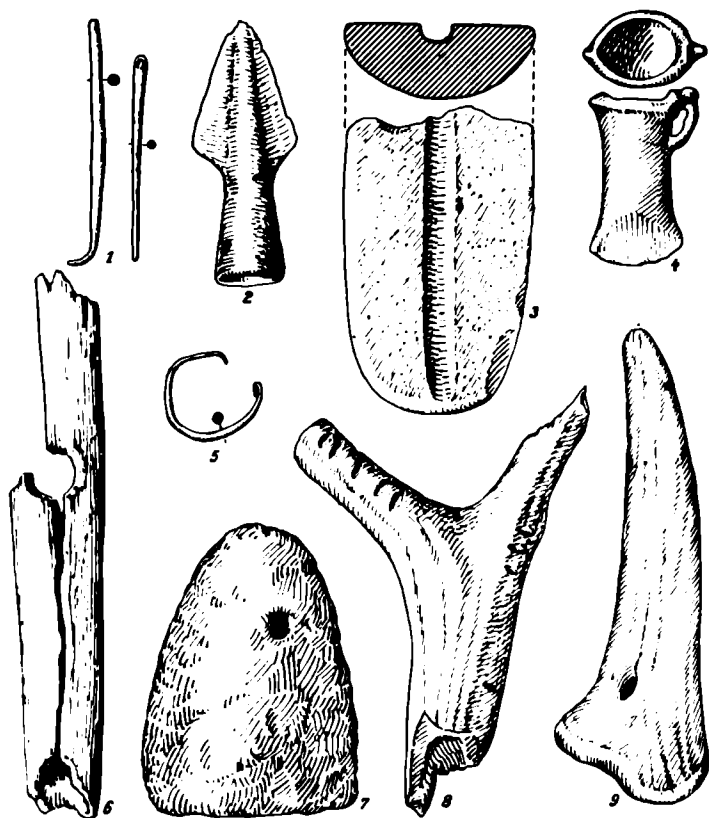

Fig. 8. — Unelte. 1, 2, 4, «Cetatea de pământ»; 3, 5—9, «Cetățuie».

fața «Cetății de pământ», încă înaintea săpăturilor, un vîrf de lance (fig. 8/2) care prin tipul lui poate fi atribuit fazei mijlocii a culturii și un mic celt (fig. 8/4) care aparține fazei târzii a așezării de pe insulă.

Săpăturile făcute recent la Otomani reprezintă doar un început pentru lămurirea variatelor probleme de stratigrafie și cronologie pe care le ridică diferitele stațiuni din această localitate. În concordanță cu alte așezări asemănătoare din apusul țării și din valea Tisei de pe teritoriul R. P. Ungare se pot deosebi la Otomani următoarele trei faze:

Otomani I care se caracterizează prin ceramica cu decor textil și striat, prin creștături pe buze și briuri în relief ce a fost sesizată numai în nivelul inferior de pe «Cetățuie». În această fază au fost ridicate întăriturile de pe «Cetățuie». Acestei faze îi corespund nivelurile inferioare de la Socodor și Periam (I—IV) și cele de la Tószeg A¹.

Otomani II este reprezentat prin nivelul al doilea de la «Cetățuie». Înmulțindu-se populația, interiorul cetății a devenit neîncăpător și a început locuirea «Cetății de pământ» din lunca Erului, care era mai spațioasă și mai bine apărată prin poziția ei naturală, preluînd funcțiunile defensive ale așezării fortificate de pe «Cetățuie». Aceasta a

caracteristice pentru faza cea mai veche a culturii Otomani. În straturile mijlocii se întîlnesc printre formele ceramice, cești, vase cu gîtul drept, tipsii, și pentru prima dată vase de culoare neagră, ornamentate cu caneluri. Această specie de ceramica se întîlnește cu precădere în nivelurile superioare, răvășite prin arăturile de mare adîncime efectuate cu tractorul. Doar în secțiunile S 1 și S 3 s-au descoperit cîteva fragmente ceramice prefeudale de culoare cenușie-roșiatică lucrate la roată și datînd aproximativ din secolele VI—VII.

În afară de ceramica s-au descoperit în cursul săpăturilor o bară de bronz subțire subțiată la unul dintre capete (fig. 8/1), cîteva fragmente mici de bronz aparținînd eventual unui pandantiv și la —1,25 m un ac de bronz (fig. 8/1). Ca descoperiri fortuite au fost găsite pe supra-

¹ A. Mozsolics, în *Acta Arch.*, II, 1952, p. 35 și urm.

pierdut importanța ei strategică continuând să fie însă folosită ca așezare deschisă cum indică stratul de cultură al nivelului al doilea care se suprapune peste coama aplatizată a valurilor de apărare dinspre sud. Această fază poate fi considerată contemporană cu nivelurile superioare de la Socodor, cu cele inferioare de la Vârșand și cu Tószeg B.

Apariția ceramicii cu proeminențe și decor canelat indică începutul fazei *Otomani III*. Ea este reprezentată pe «Cetățuie» în nivelul superior prin gropile și bordeiele săpate în rambleul valurilor și de asemenea prin nivelurile superioare de la «Cetatea de pământ». Ea corespunde nivelurilor superioare de la Vârșand și fazei Tószeg C (Füzesabony) de pe teritoriul R. P. Ungare. Anumite indicii care nu pot fi expuse aici mai pe larg (de ex. un mormînt de incinerare și un depozit de vase aparținînd culturii Otomani de la Valea lui Mihai) impun concluzia că Otomani III se prelungește printr-o fază care corespunde în Transilvania culturii Noua-Teiuș și ajunge pînă în preajma epocii hallstattiene.

Continuarea săpăturilor de la Otomani va putea să completeze și să precizeze mai bine observațiile și periodizarea expusă. Cercetările viitoare vor putea să le modifice în anumite privințe, dar probabil că ele nu vor schimba trăsăturile esențiale ale constatărilor făcute.

K. HOREDȚ, M. RUSU și I. ORDENTLICH

РАСКОПКИ В ОТОМАНИ

РЕЗЮМЕ

В Отомани (р-н Маргита) были произведены раскопки в эпонимных стоянках этой культуры (рис. 1), исследованных М. Рошка еще в 1924, 1925 и 1928 гг. Форма и размеры защитного рва южной части «Четэцуй» (рис. 2) сходны со рвом в Барче. На «Четэцуе» различаются три горизонта, соответствующие трем горизонтам культуры (Отомани I—III). Укрепления были возведены в течение первой фазы и заброшены во второй фазе, когда началось обитание в «Земляной крепости» — на острове, находящемся в болотистой пойме реки Ерул (рис. 5). Жилища расположены здесь вдоль края поселения, образуя возвышенность, придающую поселению вид «атолла», характерного для определенной категории поселений типа «Отомани». Отложения иногда достигают здесь толщины в 1,75 м. Они состоят из 12 слоев с 8 горизонтами обитания (рис. 6). Жизнь на этом поселении начинается лишь в фазе Отомани II и продолжается и в течение третьей фазы.

Фаза Отомани I современна нижним горизонтам в Периаме (I—IV) и Сокодоре и верхним в Тосеге А. Фазу Отомани II можно синхронизировать с верхними горизонтами в Сокодоре, нижними в Вэршанде и слоем Тосег В, а фаза Отомани III соответствует верхним горизонтам в Вэршанде и слою Тосег С (Фюзешабони) и, возможно, продолжается до рубежа гальштатской эпохи.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Рис. 1. — Отомани. План расположения.
 Рис. 2. — «Четэцуя» в Отомани, вид с северо-востока.
 Рис. 3. — «Четэцуя», профиль продольного разреза.
 Рис. 4. — Керамика из «Четэцуи».
 Рис. 5. — «Земляная крепость». План расположения.
 Рис. 6. — «Земляная крепость». Северо-восточная стена раскопа S 8. 1—12, культурный слой; I—VIII, горизонты обитания; v, очаги.
 Рис. 7. — Керамика из «Земляной крепости».
 Рис. 8. — Орудия: 1, 2, 4, «Земляная крепость»; 3, 5—9, «Четэцуя».

LES FOUILLES D'OTOMANI

RÉSUMÉ

Des fouilles ont été pratiquées à Otomani (distr. de Marghita) dans les stations éponymes de cette civilisation (fig. 1), où M. Roska avait dès 1924, 1925 et 1928 exécuté des sondages. Le fossé de défense du côté méridional de « Cetățuia » (fig. 2) présente, par sa forme et ses dimensions, des ressemblances avec celui de Barța. On a distingué sur « Cetățuia » trois niveaux, correspondant à trois phases de civilisation (Otomani I—III). Les fortifications, élevées au cours de la première phase, furent abandonnées au cours de la seconde phase, lorsque « Cetatea de pămînt » (la forteresse en terre) de l'île située dans la vallée marécageuse de l'Er (fig. 5) eut commencé à être habitée. En ce point, les habitations étaient groupées vers la périphérie du site, l'élévation annulaire qui marque leur emplacement conférant à celui-ci l'aspect, caractéristique pour une certaine catégorie de stations de type Otomani, d'un atoll. Les dépôts atteignent parfois, en ce lieu, 1^m 75 d'épaisseur et comprennent douze couches de culture, correspondant à huit niveaux d'habitation (fig. 6). Cette station commence à être habitée seulement au cours de la phase Otomani II, et continue à l'être au cours de la IIIe phase.

La phase Otomani I est contemporaine des niveaux inférieurs de Periam (I—IV) et de Socodor, ainsi que des niveaux de Tószeg A. La phase Otomani II correspondrait aux niveaux supérieurs de Socodor, aux niveaux inférieurs de Vârșand et à ceux de Tószeg B. La phase Otomani III, enfin, correspond aux niveaux supérieurs de Vârșand et à la couche Tószeg C (Füzesabony), son existence se prolongeant peut-être jusqu'au début de l'époque hallstattienne.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Otomani. Plan d'ensemble.
 Fig. 2. — Otomani, « Cetățuia » vue du nord-ouest.
 Fig. 3. — « Cetățuia », coupe de la section longitudinale.
 Fig. 4. — Céramique trouvée à « Cetățuia ».
 Fig. 5. — « Cetatea de pămînt ». Plan d'ensemble.
 Fig. 6. — « Cetatea de pămînt ». Paroi nord-est de la cassette S 8. 1—12, couches de culture; I—VIII, niveaux d'habitation; v, âtres.
 Fig. 7. — Céramique de « Cetatea de pămînt ».
 Fig. 8. — Outils: 1, 2, 4, « Cetatea de pămînt »; 3, 5—9, « Cetățuia ».